

El català estàndard i les opcions preferibles de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans: anàlisi d'una mostra de premsa general

ESTER FONTS GONZÀLEZ
Secretaria de Política Lingüística

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta contribució té l'objectiu d'estudiar la interpretació que s'ha fet de l'etiqueta *preferible*, utilitzada a la nova gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans (GIEC, 2016), i d'analitzar com s'ha concretat aquesta interpretació de manera pràctica en la llengua estàndard. Més específicament, en la llengua dels mitjans de comunicació escrits.

L'etiqueta *preferible* «és una marca normativa bàsica que permet indicar quina opció es considera més adequada en els registres formals entre dues o més de possibles» (Cuenca, 2020, p. 79). En paraules de Rigau i Pérez Saldanya, aquest concepte d'*opció preferible* ha sorprès força «segurament perquè [uns quants lectors i fins i tot professionals de la llengua] interpreten erròniament que les solucions no presentades com a preferibles són solucions a evitar» (Pérez Saldanya i Rigau, 2018, p. 234); i, alhora, ha creat nombrosos problemes a l'hora d'interpretar-lo.

Tot i que es podria pensar que no estem acostumats a les indicacions normatives que donin més d'una opció, la manera en què la nova gramàtica presenta la norma no s'allunya gaire de com ho feia la gramàtica de Fabra (Pérez Saldanya i Rigau, 2018, p. 233). De fet, aquesta flexibilitat ja apareix a la gramàtica del 1918-1933 a través de l'ús de la fórmula «les construccions A i B són permeses però és *preferible* (o més freqüent) A», o a la *Gramàtica de la llengua catalana* de Badia i Margarit (1994) (Benavent, 2020).

Aquesta opcionalitat entre dues formes adequades —encara que una es qualifiqui de preferible— origina el lògic interès de l'estudiós per saber com s'ha resolt, en els anys que han transcorregut des de la publicació de la nova gramàtica, la qüestió: per quina de les alternatives, independentment de ser apropiades totes dues, han optat els usuaris de la llengua.

L'objectiu d'aquest treball ha estat, doncs, avaluar les conseqüències pràctiques en la llengua estàndard de la presència de la marca *preferible* en el text normatiu. Aquesta recerca és una primera prospecció. He escollit una mostra reduïda de llengua formal i, per tant, les conclusions són orientatives. Per poder obtenir conclusions generals més fermes sobre la direcció de l'estàndard en relació amb l'aspecte treballat caldrà una investigació més exhaustiva.

Per tal d'analitzar aquests trets en un entorn de llengua estàndard contemporània, m'he centrat en l'estudi del seu ús en tres publicacions periòdiques d'actualitat: els diaris *Ara* i *El Punt Avui* i la revista *El Temps*. Els diaris *El Punt Avui* i *Ara* són els diaris en català impresos en paper de més difusió al domini lingüístic. El primer, a més, és el degà de la premsa diària en català i ha estat un punt de referència des de la transició democràtica en tots els debats al voltant del model de llengua catalana als mitjans de comunicació. El segon, d'ençà de la seva aparició (2010), ha mostrat la voluntat de participar activament en aquests debats i en la conformació del català estàndard. La revista *El Temps* és l'únic setmanari d'informació general imprès en paper que es distribueix en tot el domini lingüístic català.

Pel que fa als trets qualificats de *preferibles*, n'he escollit una mostra aleatòria, però soc conscient que l'elecció és arbitrària. Amb tot, això no fa perdre valor a l'estudi dels trets analitzats, sinó que, en tot cas, planteja la necessitat de completar l'estudi amb l'anàlisi dels altres (una opció que no és possible en un treball d'extensió limitada com el present). He seleccionat trets que han suscitat debat i controvèrsia —tretts tractats, per exemple, a Solà (1994)— i que, a més, no presenten excessives dificultats a l'hora de detectar-ne les ocurrences al corpus estudiat.¹ Els trets, finalment, han estat els següents:

1. «*en/al* + infinitiu» amb valor temporal
2. construcció *diferent* (o *distint*) *de/a*
3. locució *per (a) sempre*
4. adverbis demostratius *allí* i *allà*

1 Segons Ginebra (2022), el total de variables de morfologia i sintaxi a propòsit de les quals apareix a la GIEC (2016) l'etiqueta *preferible* són 41. En un treball com el que presento no era possible analitzar-les totes. No obstant això, deixo oberta la possibilitat de completar l'estudi en el futur.

5. combinació de pronoms *la + hi*
6. canvi o manteniment de les preposicions davant d'una subordinada d'infinitiu
7. alternança de plusquamperfet de subjuntiu o condicional perfet en l'apòdosi de les condicionals

L'estudi consisteix, doncs, en una anàlisi descriptiva de la llengua estàndard tal com es materialitza en les tres publicacions periòdiques esmentades en relació amb els trets indicats. He basat l'anàlisi en un buidatge de corpus de les versions en línia d'aquests mitjans de comunicació escrits.² El corpus d'anàlisi, doncs, ha estat el text de les publicacions esmentades en un període que va del 3 d'octubre de 2021 al 3 de maig de 2022 en el cas de l'*Ara*, del 2 d'octubre de 2021 al 3 de maig de 2022 en *El Punt Avui* i del 7 de maig de 2018 al 2 de maig de 2022 en *El Temps*. Malgrat la diferència que s'observa en els períodes de cadascuna de les publicacions, el nombre de números treballats és de 210 en tots els casos.³

El procés metodològic que he seguit començava amb la descàrrega dels documents electrònics que contenen els números treballats i, a partir d'aquests textos, feia les cerques corresponents en cada cas. Els trets que presentaven menys dificultats a l'hora de buscar-los eren la construcció *diferent* (o *distint*) *de/a* —a través de la cerca dels adjectius *diferent* i *distint*—, la locució *per (a) sempre* —mitjançant l'adverbi *sempre*—, els adverbis demostratius *allí* o *allà* —amb la cerca directa dels adverbis— i la combinació de pronoms *la + hi* —a través de les diferents combinacions possibles: *la hi*, *l'hi* i *li la*. Pel que fa a l'alternança de plusquamperfet de subjuntiu o condicional perfet en l'apòdosi de les condicionals, vaig buscar els fragments *hauri-* i *hague-*⁴ per tal de trobar exemples de tota la flexió verbal. Finalment, els casos més dificultosos van ser els de «*en/al + infinitiu*» amb valor temporal i el canvi o manteniment de les preposicions davant d'una subordinada d'infinitiu, ja que els termes de cerca havien de ser *en*, *al* i *a l'* en el primer cas i *en*, *amb*, *a* i *de* en el segon. Com el lector es pot imaginar, l'índex d'aparició

2 Es pot accedir a l'edició en PDF de tots els exemplars publicats mitjançant la subscripció digital als tres mitjans de comunicació analitzats.

3 Es pot observar que els períodes en el cas dels dos diaris són molt semblants, mentre que el d'*El Temps* és molt més extens: el motiu és que aquesta és una publicació setmanal i, per tant, per aconseguir aquests 210 números calia allargar el període analitzat. L'extensió de la mostra estudiada no té valor estadístic però sí que penso que té valor representatiu. En estudis de lingüística és habitual establir tendències a partir de l'anàlisi de mostres més reduïdes.

4 El fragment *hague-*, a més, em permetia trobar ocurrences tant de *hagués* (i la resta de formes que corresponen a aquesta flexió verbal) com de *haguera* (i, com en el cas anterior, de la resta de la seva flexió).

d'aquestes cadenes era altíssim i podia resultar en més de mil ocurrences per número de cada publicació, de les quals molt poques —potser fins i tot cap— anaven seguides d'un infinitiu amb valor temporal o es corresponien amb un cas de canvi o manteniment de preposició. Per aquest motiu, amb aquests dos trets vaig decidir reduir la cerca a un seguit de verbs que em van servir de mostra: són els verbs *arribar* i *acabar*, en el cas de «*en/al* + infinitiu» amb valor temporal, i els verbs *insistir*, *consistir* i *basar-se*, per al canvi o manteniment de les preposicions.

Quant als exemples que el lector s'anirà trobant al llarg d'aquesta exposició, m'agradaria remarcar que cada tret s'exemplificarà amb una sola ocurrència de cada opció, ambdues extrems del mateix mitjà. He optat per anar variant la publicació d'origen d'aquests exemples segons he cregut més convenient per les característiques de cada tret: per exemple, en el cas de l'alternança de temps verbals en l'apòdosi condicional, els exemples són d'*El Punt Avui*, l'únic mitjà que presentava les dues opcions, o, en el cas de la combinació *la* + *hi*, d'*El Temps*, ja que és l'única publicació que presenta la variant *li la*. Al final de cada exemple s'indica de quin mitjà s'ha extret —es farà servir *A* per a l'*Ara*, *EP* per a *El Punt Avui* i *ET* per a *El Temps*— i la data de publicació del número on apareix.

2. MARC TEÒRIC

La planificació lingüística —expressió difosa a partir dels treballs d'Einar Haugen (1966, 1983)— és el conjunt tècnicament organitzat d'actuacions que tenen com a objectiu modificar l'ús o l'estructura de les llengües. Haugen, quan es referia al concepte de planificació lingüística, l'entenia com «el procés d'elaboració d'una ortografia, una gramàtica i un diccionari normatius comuns per a una comunitat lingüística dialectalment poc homogènia, és a dir, pensava en la intervenció en el codi, en l'estructura de la llengua» (Ginebra, 2018, p. 15). Posteriorment, però, aquest concepte es va ampliar fins a incloure els processos de regulació i intervenció sobre l'ús de les llengües: actualment, doncs, el concepte és entès de manera més àmplia.

Així, Heinz Kloss (1969) divideix la planificació lingüística en dues branques —que s'ocupen d'àmbits diferents però que són complementàries—: la planificació del corpus i la planificació de l'estatus. La planificació del corpus —també anomenada *codificació* o *normativització*— és la que ens ocupa en aquest treball, ja que és «el conjunt d'intervencions sobre el codi lingüístic: sobre l'ortografia, la pronúncia, la gramàtica, el lèxic i els llenguatges d'especialitat» (Ginebra, 2018, p. 16). Aquesta planificació es pot emmarcar en dues situacions sociopolítiques diferents: en una situació de normalitat lingüística i en una de normalització lingüística. En contextos de normalització lingüística, com és el cas de la llengua

catalana, aquesta planificació té l'objectiu, entre d'altres, d'establir una varietat estàndard (Ginebra, 2018, p. 25).⁵

Aquest objectiu se situa en la fase de codificació de Haugen (1966, 1983), el qual divideix la planificació del corpus en quatre fases: selecció, codificació, difusió i elaboració. La codificació «consisteix en la constitució pròpiament dita de la varietat codificada o normativitzada, és a dir, en la fixació sistematitzada i explícitament formalitzada de la varietat destinada a convertir-se en estàndard» (Ginebra, 2018, p. 27). La varietat estàndard que sorgeix d'aquest procés és imprescindible per a l'èxit d'un procés de normalització lingüística perquè ha de servir de model i referència per a les noves funcions que la llengua adquireix. L'estàndard «internament actua com un factor de cohesió o unificador respecte als diferents parlars i que envers les altres llengües fa un paper separador, de distinció i delimitació» (IEC, 2018, p. 37). A més, s'associa a un valor referencial i de prestigi social, i es considera un model de llengua. Malgrat això, s'ha de superar el prejudici que creu que l'estàndard s'ha d'estendre a totes les situacions comunicatives (IEC, 2018, p. 37-38):

El fet que la varietat estàndard sigui prestigiosa i disposi d'un alt valor funcional, la fa imprescindible en tota cultura moderna, però no li atorga una superioritat excloent respecte a les altres varietats i els parlars col·loquials, els quals aporten el dinamisme creatiu i expressiu de la llengua, indispensable per a l'evolució global satisfactòria d'un idioma. (IEC, 2018, p. 38)

La selecció de les característiques que conformen l'estàndard es basa en l'ús real, en una idea compartida de bon ús, «com una norma de caràcter social entesa com a conjunt d'usos lingüístics normals i habituals, sense que respongui necessàriament a una intervenció deliberada» (IEC, 2018, p. 38). Així, tot i que la intervenció normativa institucional és decisiva, «la configuració de la varietat estàndard no depèn exclusivament de l'activitat institucional o d'un grup social determinat, sinó que és una producció social col·lectiva» (IEC, 2018, p. 38), i l'estandardització acaba funcionant de la següent manera:

5 Els objectius en contextos de normalitat lingüística són «respondre a les conseqüències lingüístiques dels canvis socials i culturals que es produeixen de manera ordinària» i preservar «la cohesió i la vitalitat de la llengua estàndard» (Ginebra, 2018, p. 25). En els de normalització lingüística, s'hi afegeixen l'establiment de la varietat estàndard, l'elaboració de terminologies i llenguatges d'especialitat i la intervenció en el llenguatge col·loquial (Ginebra, 2018, p. 25). No m'estendré en la resta d'objectius, ja que aquest treball se centra en l'establiment de la varietat estàndard.

L'estandardització avança, doncs, com a resultat de la interacció constant entre les normes socials establertes en els usos supradialectals prestigiosos i les orientacions normatives, que proposen les opcions que es consideren més adequades per a superar les fluctuacions, discrepàncies o llacunes que presenten les normes socials observables en l'ús real. En la mesura que aquestes orientacions normatives són assumides col·lectivament, la norma social tendeix a coincidir amb la norma prescriptiva, la qual, al seu torn, observa l'evolució de la norma social i readapta les seves propostes en funció de noves necessitats. (IEC, 2018, p. 38)

Un altre punt important en la delimitació del concepte de llengua estàndard és el límit amb la llengua normativa. Hi ha autors que distingeixen aquests dos conceptes: així, la llengua normativa és el codi fixat en la fase de codificació i la llengua estàndard és aquest mateix codi quan ha assolit les funcions socials per a les quals s'ha establert. La codificació, doncs, dona lloc a un codi —la llengua codificada o normativa— amb l'objectiu que es converteixi en llengua estàndard. D'aquesta manera, la llengua normativa resulta de les fases de selecció i de codificació i esdevé llengua estàndard quan ha passat per les de difusió i elaboració (Ginebra, 2018, p. 30). Aquesta distinció fa que a la planificació del corpus —i, per tant, a la llengua normativa— s'hi puguin admetre dues possibilitats, però que a vegades la pràctica dels usuaris —i, doncs, la llengua estàndard— es decanti per una i pugui relegar l'altra. La recerca duta a terme, doncs, estudia aquest fenomen en el cas de les opcions preferibles.

3. ANÀLISI DELS TRET

3.1. «En/al + infinitiu» amb valor temporal

El primer tret analitzat és «*en/al* + infinitiu» amb valor temporal, amb un infinitiu que pot anar introduït mitjançant la preposició *en* o la preposició *a* seguida de l'article definit. Entre aquestes dues opcions, s'ha donat preferència a la construcció «*en* + infinitiu». La GIEC ho presenta de la següent manera: «Al costat de la construcció «*en* + infinitiu», a la qual s'ha donat preferència en els registres formals, hi ha també la construcció «*al* + infinitiu»» (GIEC, p. 1193).

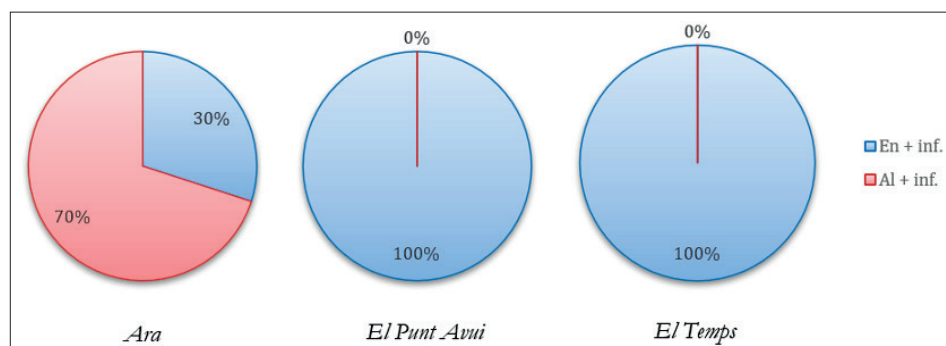
Com he comentat a la introducció, per analitzar aquest tret he reduït la recerca als verbs *arribar* i *acabar*. Aquí es pot observar un exemple de cada opció, cadascuna amb un dels dos verbs de mostra:

La seva història va començar *en arribar* a Europa —la terra dels seus pares— per estudiar enginyeria. (A 27/3/22)

A l'acabar les classes, anava a entrenar-se i a la nit tornava a casa per intentar passar una estona amb el seu fill. (A 3/5/22)

Quant als resultats, s'observa un ús absolut de la construcció amb *en* a *El Punt Avui* i *El Temps*, que es mantenen en l'opció preferible. En canvi, l'*Ara* presenta totes dues opcions, tot i que destaca la construcció amb *al*, que apareix en un 70% dels casos recollits, per sobre de la construcció preferible amb *en*, amb un 30% dels casos.

GRÀFIC 1
en/al davant d'infinitiu temporal.

3.2. Construcció diferent (o distint) de/a

El següent tret analitzat és la doble possibilitat per introduir el complement de *diferent* o *distint*: d'una banda, pot anar introduït per la preposició *de* i, de l'altra, per la preposició *a*. D'entre aquestes opcions, s'ha donat preferència a la construcció amb *de*. La GIEC ho presenta de la següent manera: «El complement de *diferent* i *distint* apareix introduït per la preposició *de* (que a vegades pot alternar amb *a*, encara que *de* és l'opció preferible), o bé per la conjunció *que*» (GIEC, p. 1096).

També en relació amb aquest tret hi podem trobar exemples de les dues opcions:

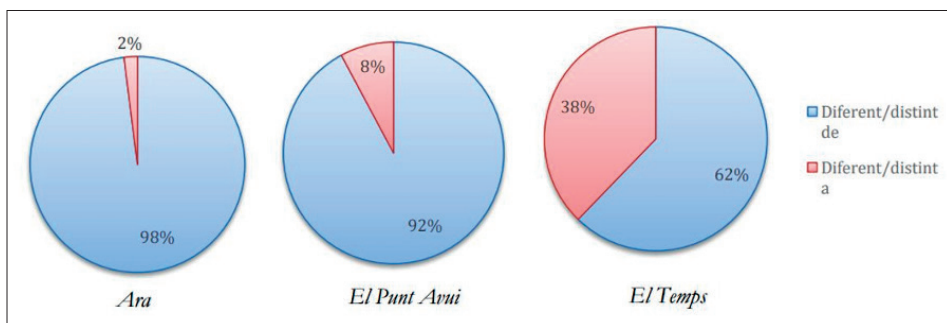
Molt *diferent de* l'escàndol d'espionatge del 1985, en què a Espanya també manaven els socialistes, Felipe González. (EP 26/4/22)

Ara presenta *El llibre d'Elionor*, publicat per La Breu, una obra *diferent a* la resta. (EP 17/4/22)

En relació amb els resultats, s'observa un ús quasi absolut de la construcció amb la preposició *de*, tant a l'*Ara* —98%— com a *El Punt Avui* —92%— i, per

tant, un ús residual de la variant amb *a* —2% i 8%, respectivament. Aquests dos mitjans de comunicació, doncs, es mantenen en l'opció preferible. En canvi, a *El Temps* es percep l'ús de totes dues construccions d'una manera força més equilibrada, tot i que la construcció preferible amb *de*, que apareix en un 62% dels casos, destaca una mica per sobre de la construcció amb *a*, que ho fa en un 38%.

GRÀFIC 2
diferent (o distint) de/a.

3.3. Locució per (a) sempre

En aquest apartat s'analitza la doble possibilitat d'introduir l'adverbi *sempre* en la locució adverbial *per (a) sempre*: d'una banda, per la preposició *per* i, de l'altra, per *per a*. D'entre aquestes opcions, s'ha donat preferència a la construcció d'aquesta locució amb la preposició *per*. La GIEC ho presenta de la següent manera: «Amb l'adverbi *sempre* s'usa preferentment la preposició *per*, sobretot quan s'emfatitza la durada, però també és acceptable l'ús de *per a*: *Oblida-te'n per sempre més; Sigui beneït per sempre el nom del Senyor*» (GIEC, p. 749).

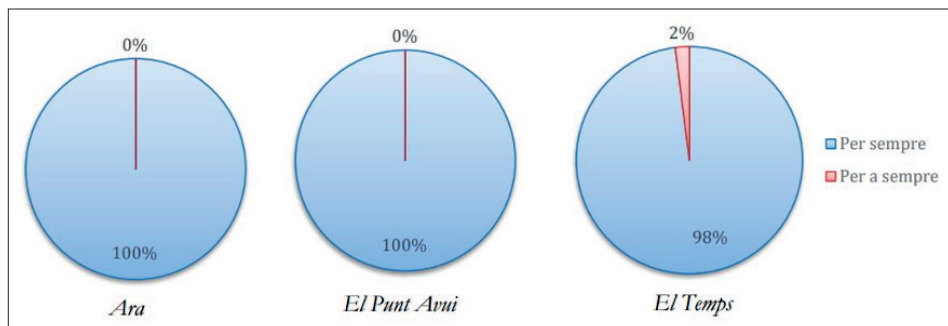
Tot seguit es presenta un exemple de cada variant:

Un llegat que perviurà *per sempre* i que serà, efectivament, un valuós instrument per combatre l'odi i els totalitarismes. (ET 2/5/22)

Res en el seu llibre és *per a sempre*, ni ell premedita mai la durada de les seves aventures. (ET 9/8/21)

S'observa un ús absolut de la construcció preferible amb *per* en el cas de l'*Ara* i d'*El Punt Avui* —amb un 100% dels casos— i quasi absolut a *El Temps*, en el qual trobem una única ocurrència amb *per a*, que representa un 2% respecte al 98% de l'opció preferible.

GRÀFIC 3
per (a) sempre.

3.4. Adverbis demostratius allí i allà

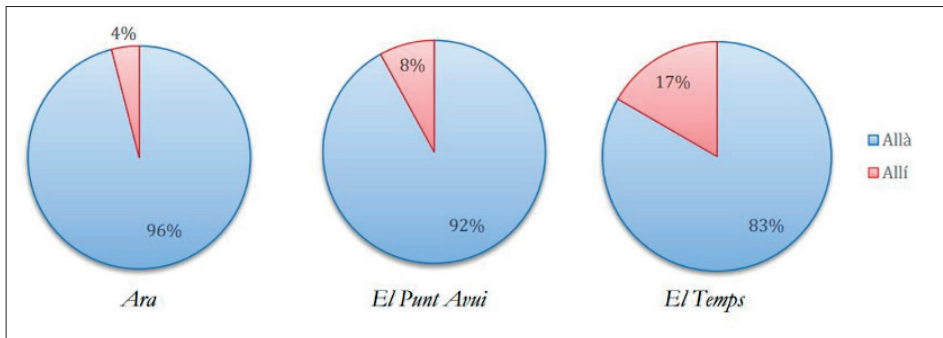
El tret analitzat en aquest apartat és la possibilitat doble dels adverbis demostratius de llunyania: *allí* i *allà*. D'entre les dues opcions, l'adverbi *allà* és caracteritzat com a preferent respecte d'*allí*. La GIEC ho expressa de la següent forma: «Els adverbis *allí* i *allà*, d'altra banda, presenten uns usos pròxims, o fins indis-tints, cosa que explica que en diferents parlars s'usi d'una manera preferent o general *allà*» (GIEC, p. 800).

Les dues opcions d'aquesta variable queden representades en els següents exemples:

Fins ara, la tesi dels investigadors apuntava que Marc i Paula haurien arribat amb cotxe fins a la zona de la raconada dels de Rupit i des d'*allà* haurien travessat l'aigua amb caiac fins a la Rierica, on els haurien dispa-rat. (EP 3/5/22)

I l'única acció que *allí* hi passa és l'aniquilació de les llibertats en nom de la defensa d'altres preteses veritats. (EP 19/4/22)

Els resultats mostren un ús majoritari de l'adverbi *allà* en totes les publicaci- ons —96% en el cas de l'*Ara*, 92% en el d'*El Punt Avui* i 83% en el d'*El Temps*—, tot i que també s'observen ocurrencies de l'adverbi *allí*, sobretot en el cas d'*El Temps* —dos casos (4%) a l'*Ara*, quatre casos (8%) a *El Punt Avui* i nou casos (17%) a *El Temps*.

GRÀFIC 4
allí/allà.

3.5. Combinació dels pronoms *la* + *hi*

S'analitza ara la possibilitat d'elidir la *a* en la combinació del pronom *la* amb el pronom *hi*, una combinació que es pot presentar gràficament amb les formes *la hi*, *l'hi* i amb la forma *li la* en valencià. Aquestes solucions són igualment vàlides en els parlars respectius i, entre *la hi* i *l'hi*, l'opció preferible és la forma *la hi*, que manté la vocal. La GIEC ho presenta de la següent manera:

En la llengua antiga, el pronom de tercera persona d'acusatiu s'anteposava al de datiu singular de tercera persona, i en aquesta combinació el pronom *li* acabà adoptant la forma *hi*. Així, d'una oració com *Ell la li donà* es va passar a una altra com *Ell la hi donà*. Aquest ordre, amb la variant *hi*, s'ha mantingut en els parlars orientals i nord-occidentals. En valencià, en canvi, s'ha adoptat l'ordre «datiu + acusatiu» amb la variant *li* del datiu singular: *Ell li la donà*. Totes dues solucions són igualment acceptables en els parlars respectius. (GIEC, p. 211)

[...] en la combinació del pronom femení singular d'acusatiu *la* amb la variant *hi* del datiu singular és habitual l'elisió de la *a* del femení (*L'hi donaré*, *la crema*, *al teu germà*), però en els registres formals és preferible mantenir aquesta vocal (*La hi donaré*). (GIEC, p. 212)

Cal destacar que aquest tret té una presència força baixa en aquests mitjans de comunicació i, per aquest motiu, el nombre de casos és més reduït: 49 a l'*Ara*, 23 a *El Punt Avui* i 43 a *El Temps*.

A continuació es presenta un exemple de cada una de les tres opcions:

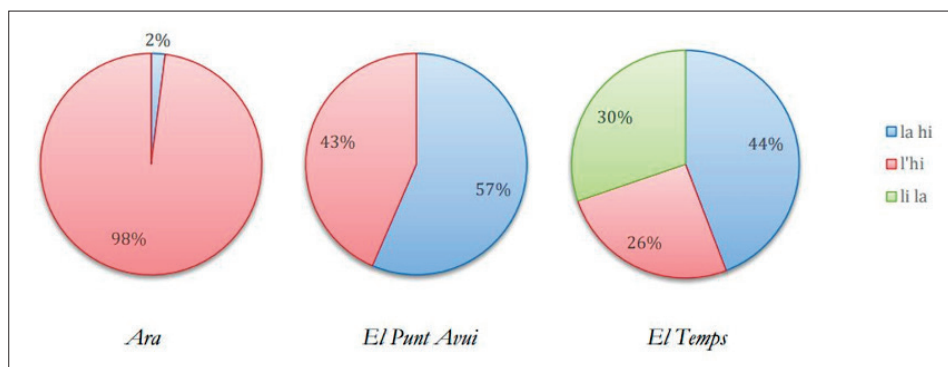
Franz Kafka va escriure aquella carta (que ocupava 103 pàgines!) i *li la* va entregar a sa mare, perquè *li la* fera arribar a son pare. (ET 23/8/21)

Quan Joyce va saber que als Estats Units s'havia prohibit Ulisses, va basquejar-se a la llibreria de Beach i va explicar-*la-hi* mentre es lamentava que ara ja tenia clar que ningú no li publicaria la novel·la. (ET 31/1/22)

Allò més sòlid que té és la gossa i *l'hi* prenen. (ET 21/2/22)

Pel que fa als resultats, aquest tret presenta una gran variació entre els mitjans de comunicació treballats. D'una banda, el diari *Ara* presenta un ús quasi absolut —98%— de la combinació reduïda *l'hi*, mentre que només hi ha un únic cas de *la hi* —2%. D'altra banda, a *El Punt Avui* s'hi observa una presència bastant equilibrada de les combinacions *la hi* i *l'hi* —57% i 43%, respectivament—, tot i que hi ha una petita tendència cap a la forma preferible, *la hi*. Finalment, a *El Temps* hi trobem casos de les tres combinacions amb un nivell de presència diferent, però no excessivament desigual: la combinació més habitual és la forma preferible *la hi* amb un 44% dels casos, seguida de la forma valenciana *li la* amb un 30% i, per acabar, la forma reduïda *l'hi* amb un 26%.

GRÀFIC 5
la hi / l'hi / li la.

3.6. Canvi o manteniment de preposicions

El següent tret analitzat és el cas del canvi o manteniment de preposició. D'acord amb la tradició normativa, les preposicions *en* i *amb* canvien a *a* i *de* quan introdueixen una subordinada d'infinitiu. La nova gramàtica permet el manteniment de *en* i *amb*, tot i que el canvi és l'opció preferible en els registres formals. La GIEC ho exposa de la següent manera:

En els casos en què el sintagma nominal també va precedit de *en* o *amb*, aquestes preposicions alternen amb *a* o *de* (sovint amb qualsevol de

les dues) quan introdueixen una subordinada en infinitiu. Així, tenim *Insisteix en els temes de sempre* o *Comptava amb això*, però *Insisteix a* (o *en*) *parlar dels temes de sempre* i *Comptava a* (o *de, amb*) *fer això*. Tant el manteniment de *en* i *amb* com el canvi de preposicions són acceptables, però el canvi és la solució preferible en els registres formals. (GIEC: 1011)

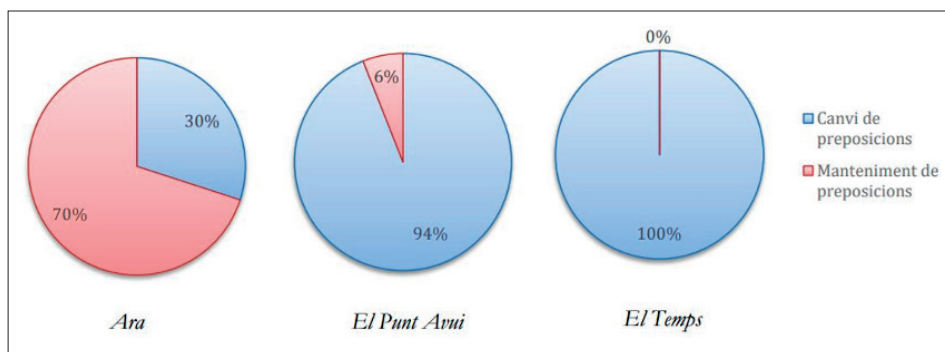
Per analitzar aquest tret, tal com he indicat a la introducció, he reduït la cerca als verbs *insistir*, *consistir* i *basar-se*. Tot seguit es presenta un exemple de cada cas:

Davant l'escàndol del Catalangate, la primera línia de resposta d'aquells que se sentien obligats a donar alguna explicació *consistí a* negar-ho tot: "En España no se espía". (A 3/5/22)

De fet, l'autoritat del transport *insisteix en* remarcar que "el projecte avança", però la veritat és que el calendari de desplegament continua sent difús i sense dates concretes. (A 2/5/22)

Pel que fa als resultats, s'observa un ús absolut del canvi, que és l'opció preferible, a *El Temps* —100%— i quasi absolut a *El Punt Avui* —en un 94% dels casos es produeix el canvi i en un 6% es manté la preposició—; en canvi, l'*Ara* presenta una clara tendència a preferir el manteniment, ja que només fa el canvi en un 30% dels casos i manté les preposicions *en* i *amb* en un 70% de les ocurrències.

GRÀFIC 6
Canvi i manteniment de preposició

3.7. *Alternança de plusquamperfet de subjuntiu i de condicional perfet en l'apòdosi de les condicionals*

El darrer tret analitzat és la possible alternança, en l'oració principal de les estructures condicionals, dels verbs en plusquamperfet de subjuntiu i en condicional perfet. La GIEC explica aquesta estructura condicional de la següent manera:

L'esquema més general amb què s'expressen les condicionals irrealis referides al passat conté el plusquamperfet de subjuntiu en la pròtasi (*si hagués vingut*, o *haguera vingut* en parlars valencians) i el condicional perfet en l'apòdosi (*hauria vingut*): *Si m'haguessin avisat amb una mica més de temps, hauria pogut venir abans de començar la reunió*. En l'apòdosi, a més de la forma de condicional en *-ria*, també és possible el condicional en *-ra* (*haguera vingut*), general en la llengua antiga i que es manté amb més o menys vitalitat, especialment en parlars valencians. (GIEC, p. 1143)

En un apartat anterior, sobre el temps verbal plusquamperfet, però, la GIEC exposa la doble possibilitat de construcció de l'apòdosi amb plusquamperfet de subjuntiu o amb condicional perfet:

Aquesta proximitat, juntament amb la tendència a igualar la pròtasi i l'apòdosi condicionals, explica que en alguns parlars s'hagi propagat l'ús del plusquamperfet en la pròtasi condicional (*Jo també t'ho hagués dit si m'ho haguessin demanat*), en lloc del condicional perfet, que és l'opció tradicional i preferible en els registres formals: *Jo també t'ho hauria dit si m'ho haguessin demanat*. (GIEC, 928)⁶

Tot i això, més avall hi ha un altre passatge de la GIEC on s'hi refereix d'aquesta altra forma:

La igualació de formes verbals en la pròtasi i l'apòdosi també es produeix en els parlars que tenen formes del plusquamperfet de subjuntiu en *-s*: *Si m'haguessin avisat, hagués vingut abans*. Aquest esquema amb subjuntiu en l'apòdosi és propi dels registres informals i s'evita en els registres formals. (GIEC, p. 1143)

En aquest cas de vacil·lació, és interessant saber què en diu la GEIEC. Tal com s'observa al fragment següent, també fa referència a aquesta doble possibilitat en registres formals i hi torna a introduir el concepte de *preferible*:

6 Cal fer notar que en aquest fragment de la GIEC hi ha un lapsus terminològic: on diu «l'ús del plusquamperfet en la pròtasi condicional» no hi hauria de dir *pròtasi*, sinó *apòdosi*.

La igualació de formes verbals en la pròtesi i l'apòdosi també es produeix en els parlars que tenen formes de plusquamperfet de subjuntiu en -s: *Si m'haguessin avisat, hagués vingut abans*. Aquest esquema amb subjuntiu en l'apòdosi és propi dels registres informals; en els registres formals, és preferible l'esquema tradicional amb condicional perfet: *Si m'haguessin avisat, hauria vingut abans*. (GEIEC, § 27.2.1)

Així doncs, la GEIEC s'inclina a favor de la lectura que totes dues opcions són vàlides, però que la construcció formada amb el condicional perfet és preferible. Per estudiar les dades obtingudes, he partit, doncs, de la hipòtesi que totes dues són correctes.

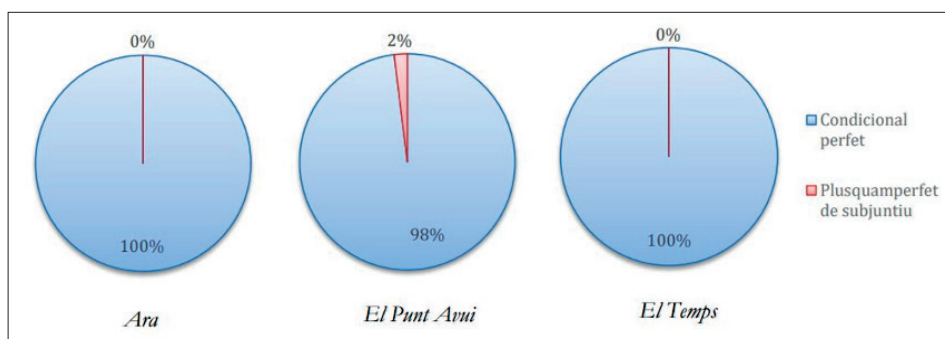
A continuació s'exemplifiquen els dos casos:

El jove empresonat acusat de la brutal violació d'una menor de 16 anys l'1 de novembre a Igualada (Anoia) va ser gravat per càmeres de seguretat quan seguia de prop la víctima, que si no hagués estat assistida “amb celeritat” després de ser abandonada inconscient per l'agressor *hauria mort*. (EP 30/4/22)

A vegades, el ritme o els accents t'hi porten: haver de canviar l'ordre d'una paraula et fa sortir aquella solució que no se t'hagués *acudit* mai si no t'hi hagués portat l'escriptura. (EP 8/2/22)

En relació amb els resultats, s'observa un ús absolut a l'*Ara* i a *El Temps* del condicional perfet en l'oració principal de les estructures condicionals, que és l'opció preferible, i un ús quasi absolut d'aquesta mateixa opció a *El Punt Avui* — amb un 98% dels casos, mentre que de l'opció amb plusquamperfet de subjuntiu només n'hi ha un únic cas.

GRÀFIC 7
Alternança de plusquamperfet de subjuntiu i de condicional perfet.

4. CONCLUSIONS

Els resultats mostren que la tria entre l'opció preferible i la no preferible no depèn d'una percepció d'inadequació del tret no preferible,⁷ ja que el fet que normalment hi apareguin casos de totes dues variants indica que no se'n corregeix l'ús.

Així, el fet de trobar en una mostra de llengua estàndard tant les opcions preferibles com les no preferibles indica, en una primera consideració, que s'ha interpretat correctament la disposició normativa. És a dir, que s'ha entès el que deien Rigau i Pérez Saldanya: que l'opció no preferible és també vàlida en els registres formals.

Tot i que hi apareixen les dues opcions, s'observa una clara tendència cap a l'opció preferible, que acumula un percentatge més elevat en divuit dels vint-i-un casos estudiats entre totes tres publicacions: destaca, fins i tot, que en catorze d'aquests casos la presència de la variant preferible és de més del 90%. Només hi ha tres casos —tots tres al diari *Ara*— en què l'opció no preferible presenta un percentatge superior: són els casos de «*en/al* + infinitiu» amb valor temporal, el canvi o manteniment de preposicions i la combinació dels pronoms *la* + *hi*.

La conclusió a la qual es pot arribar a partir de les dades obtingudes és que l'opció descrita com a *preferible* a la GIEC és la que s'utilitza en la major part dels casos: de les dues opcions que la nova gramàtica ha considerat que són vàlides per als registres formals, doncs, la llengua estàndard s'ha decantat principalment per les opcions definides com a *preferibles*. Aquest fet podria interpretar-se de dues maneres. D'una banda, es podria pensar que alguns agents generadors de llengua estàndard han entès que les opcions preferibles són *més normatives*: si fos així, hauríem de deduir que les orientacions de la GIEC no s'haurien paït de la manera adequada. D'altra banda, també podria interpretar-se simplement com una opció estilística del mitjà, o com la conseqüència de pensar que el llenguatge periodístic, pel seu caràcter neutre i públic, s'ha d'arranglar amb les propostes que l'IEC considera preferibles: si fos així, hauríem de deduir que les orientacions de la GIEC s'han interpretat de manera adequada.

Finalment, el fet que el diari *Ara* divergeixi del conjunt de manera clara en alguns punts podria reforçar la idea que s'han entès les orientacions de l'IEC, i que la tria entre l'opció preferible i l'opció no preferible respon a la decisió estilís-

7 Malgrat que l'opció no preferible no és inadequada en els registres formals, hi havia el risc que s'interpretés que les solucions no preferibles s'havien d'evitar, com hem vist: «[uns quants lectors i fins i tot professionals de la llengua] interpreten erròniament que les solucions no presentades com a preferibles són solucions a evitar» (Pérez Saldanya i Rigau, 2018, p. 234).

tica del mitjà. I potser també que, en el cas de l'Ara, basant-se precisament en la llibertat que concedeix la normativa, no es percep la necessitat d'arreglar-se amb les propostes que l'IEC considera preferibles, sinó amb alternatives que es deuen considerar més funcionals, més àgils o més pròximes a l'espontaneïtat.

En qualsevol cas, el futur dirà quina d'aquestes tendències es consolida.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BENAVENT, Laia (2020). «Les segones opcions de Fabra (1918) a la GIEC (2016)». A: MURGADES, Josep; NOGUÉ, Neus; BELLÉS, Eloi (ed.), *Pompeu Fabra, a la Universitat i de la Universitat*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 95-115.
- CUENCA, Maria Josep (2020). «La Gramàtica essencial de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans: característiques i aportacions». *Llengua & Literatura*, núm. 30, p. 51-84.
- GEIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018). *Gramàtica essencial de la llengua catalana* [en línia]. <<https://geiec.iec.cat/>> [Consulta: octubre 2021 - octubre 2023].
- GIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GINEBRA, Jordi (2015). «Quan la norma és descripció: de Pompeu Fabra a Joan Solà». A: BONET, Sebastià; NOGUÉ, Neus; SALVAT, Eulàlia (ed.). *Joan Solà, una memòria viva*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 29-49.
- (2018). «Planificació, codificació i estandardització de les llengües». A: *La normativa de la llengua catalana*. 2a edició. Barcelona: Fundació Universitat Oberta de Catalunya.
- (2022). «La Gramàtica de la llengua catalana (2016) de l'IEC i les variants preferibles en els registres formals: inventari». Treball inèdit disponible al Departament de Filologia Catalana de la URV.
- HAUGEN, Einar (1966). *Language Conflict and Language Planning: The Case of Modern Norwegian*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- (1983). «The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice». A: COBARRUBIAS, Juan; FISHMAN, Joshua A. (ed.). *Progress in Language Planning: International Perspectives*. Berlín/Boston: De Gruyter / Mouton, p. 269-290.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018). «Sobre la variació i la prescripció en les orientacions normatives de la Secció Filològica». A: MARTÍ, Joan (ed.). *Documents de la Secció Filològica V*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 33-48.

- KLOSS, Heinz (1969). *Research Possibilities on Group Bilingualism: A Report*. Quebec: Centre International de Recherche sur le Bilinguisme. Disponible en línia a: <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED037728.pdf>>.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; RIGAU, Gemma (2018). «La *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans». *Llengua & Literatura*, núm. 28, p. 223-246.
- SOLÀ, Joan (1994). *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries.